

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A gyermekkorú tanú és a tanúvédelem.

Szerző: Stegmajerné dr. Varga Zsuzsanna

Budapest, 2016. június 20.

I. Bevezető

A gyermekkorú is tanú, életkorától függetlenül, ugyanis a büntetőeljárás törvény nem állapít meg korhatárt, következésképpen az ilyen életkorú személyeket is megilleti a tanúvédelem. Kétségtelen, hogy a gyermekkorúak leggyakrabban a családon belül elkövetett bűncselekményeknek vagy a sértettje, vagy szemtanúja, így a tanúvédelem ilyen esetekben vagy szóba sem jöhet, vagy nem túl gyakorlatias. Ugyanakkor bizonyos esetekben szükséges lehet, hogy a gyermekkorú tanút is valamilyen védelemben kell részesíteni. Abban az esetben ugyanis ha a tanú életének és testi épségének vagy személyes szabadságának védelme, valamint annak érdekében, hogy a tanú a vallomástételi kötelezettségének eleget tegyen és a vallomását megfélemlítés nélkül tegye meg, a tanút az e törvényben meghatározottak szerint védelemben kell részesíteni.¹ A törvény tehát semmiféle korlátot nem állít fel, és ha a feltételek teljesülnek a tanúvédelem alkalmazása kötelező.

A törvényhez fűzött indokolás szerint a tanúvédelmi rendelkezések ötféle célt szolgálhatnak: a tanú életének, testi épségének, valamint személyes szabadságának védelmét, és, hogy a tanú a vallomástételi kötelezettségének eleget tegyen, illetőleg a tanú a vallomását megfélemlítés nélkül tegye meg.

II. Személyi adatok zártan kezelése.

A tanúnak alanyi joga van arra, hogy személyi adatait zártan kezeljék. Ez a jog a gyermekkorú tanút is megilleti.

A bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság hivatalból elrendelheti, illetve a tanú vagy az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére elrendeli, hogy a tanú személyi adatait [85. § (2) bekezdés], kivéve azokat az adatait, amelyek zártan kezelését nem kéri, az iratok között elkülönítve, zártan kezeljék. Ezekben az esetekben a tanú zártan kezelt adatait csak az ügyben eljáró bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tekintheti meg.²

¹Be. 95.§

²Be. 96.§ (1) bekezdés

Kétségtelen, hogy bizonyos esetekben, amikor a gyermekkorú tanú vagy a családon belül elkövetett bűncselekmény sértettje vagy szemtanúja valamelyik szülő által elkövetett bűncselekménynek nem túl gyakorlatias a személyi adatok zártan kezelése, mert gyakorlatilag ez az intézmény semmiféle védelmet nem jelent, de a bírónak e lehetőségre a tanú figyelmét fel kell hívnia.

Az Alkotmánybíróság a 15/1991. (IV. 13.) AB határozatban kifejtette, hogy „a személyes adatok védelméhez való jogot nem hagyományos védelmi jogként értelmezi, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként.

A tanúzási, illetve megjelenési kötelezettség alól egyébként nem mentesülő személynek (aki kívülálló vagy a bűncselekmény sértettje) a tanúvédelmi rendszeren belül érvényesülő információs önrendelkezési joga körébe tartozik, hogy az adatok zárt kezelését kérje. Ezzel szemben nincs olyan alkotmányos indok vagy cél, amely miatt a nyomozó hatóságot, az ügyészt, valamint a bíróságot fel kell arra jogosítani, hogy - vizsgálva a tanú fenyegetettségének objektív alapjait és mérlegelve a teljesíthetőséget - a kérelmet megtagadhassa.³

A nyomozási bíró eljárása a vádemelés előtti időre esik, tehát szervesen a nyomozás része annak ellenére, hogy bíró jár el, következésképpen a nyomozási bírónak is kötelessége a gyermekkorú tanú figyelmét felhívni arra, hogy joga van a személyi adatok zártan kezelésére. A törvény szerint ugyanis *az eljárást folytató bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság biztosítja, hogy a tanú zártan kezelt adatai az eljárás egyéb adataiból ne váljanak megismerhetővé.⁴*

Dr. Maráth Gabriella nyomozási bíró - aki a gyermekkorú tanúk kihallgatása terén nagy jártassággal és szakmai felkészültséggel rendelkezik- véleménye szerint a gyermekkorú tanútól is kivétel nélkül meg kell kérdezni, hogy kíván-e élni ezzel a lehetőséggel. Elmondása szerint azonban erre játékos formában kerülhet sor, például olyan kérdés feltételével, hogy „akarod-e hogy az adataidat egy borítékban elrejtjük?” Ez a gyermekeknek általában tetszik, mert a kihallgatásba, illetve a beszélgetésbe számára játékos elemek kerülnek. Természetesen a személyi adatok zártan kezelését a törvényes képviselő is kérheti, illetve a beleegyezését meg kell szerezni.

³ 104/2010. (VI. 10.) AB határozat

⁴ Be. 96.§ (2) bekezdés a) pont

III. Különösen védett tanúvá nyilvánítás.

A tanú különösen védetté nyilvánítása a tanúvédelem leghatékonyabb eszköze, ugyanis a tanú azon túlmenően, hogy az eljárás során mindvégig anonim marad, a tárgyalásra nem idézhető, a tárgyaláson nem hallgatható ki, teljes egészében távol tartja őt a védelem az eljárástól.

Mivel a tanú különösen védetté nyilvánításának törvényi feltételein kívül egyéb megszorító, vagy korlátozó rendelkezés nincs elvileg semmi akadálya nincs annak, hogy a nyomozási bíró a gyermekkorú, vagyis a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt különösen védett tanúvá nyilvánítsa és kihallgassa.

Az a törvényi egybeesés miszerint a gyermekkorú tanút is a nyomozási bíró hallgatja ki, gyakorlatilag egyszerűsíti a védett tanúvá nyilvánítást. Kérdésként merül fel, hogy figyelemmel arra, hogy a gyermekkorú tanú egyébként sem vehet részt a tárgyaláson, oda ugyancsak nem idézhető és nem hallgatható ki, akkor mi értelme van, vagy lehet a különösen védett tanúvá nyilvánításnak.

A válasz e kérdésre is egyszerű, hiszen a gyermekkorú tanúvallomásáról készült jegyzőkönyvet a tárgyaláson felolvassák, és a tanú személye még akkor is beazonosítható, ha egyébként kérte, és kérelmének helyt adva adatait zártan kezelték. A két pozíció között az a különbség, hogy a különösen védett tanú vallomásáról készült jegyzőkönyvből a nyomozási bíró egy olyan kivonatot készít, amelynek alapján a tanú személye nem beazonosítható. A különösen védett tanú helyzete egyebekben akkor is fennmarad, ha a gyermekkorú tanú időközben a 14. életévét betölti, és a tárgyalásra idézhetővé válik.

Figyelemmel arra, hogy egyéb megszorító rendelkezés hiányában a gyermekkorú tanúnak kizárólag az alábbi feltételeknek kell megfelelni:

Különösen védetté nyilvánítható a tanú, ha

a) vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik,

b) a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható,

c) a személye, a tartózkodási helye, valamint az, hogy az ügyész, illetve a nyomozó hatóság

tanúként kívánja kihallgatni, a terhelt és a védő előtt nem ismert,

d) személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.⁵

A törvényi feltételekből egyértelmű, hogy ha a tanú ezeknek a feltételeknek megfelel, akkor különösen védetté kell nyilvánítani. A törvényi feltételek közül megkülönböztetett jelentősége van a Be. 97. § b) pontjában írt feltételnek van, amely szerint a különösen védett tanúvá nyilvánítás előtt különös gonddal kell vizsgálni, hogy a tanú vallomásától várható bizonyíték mással pótolható-e vagy sem. Ez a feltétel is közös a gyermekkorú tanú kihallgatásának szabályaival annyiban, hogy a 14. életévét meg nem haladott személyt is csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható.⁶

A gyermekkorú tanú különösen védetté nyilvánításának természetesen csak akkor lehet helye, ha az ügyben szereplők személyét nem ismeri, tehát nem családon belül elkövetett bűncselekményről van szó. A különösen védett tanúvá nyilvánítás feltétele az ügyészi indítvány, ugyanis a nyomozási bíró eljárásának ez az alapja. Természetesen ezt az eljárást a gyermekkorú tanú törvényes képviselője, gondozója vagy hozzátartozója is kezdeményezheti az ügyésznél, sőt a különösen védett tanúvá nyilvánításhoz - amennyiben az ügyész hivatalból kezdeményezte - az ő hozzájárulásuk is szükséges. Ennek megfelelően az eljárás további szakaszára már a különösen védett tanúra vonatkozó eljárási szabályok vonatkoznak.

Ezen eljárás előnye abban is megnyilvánulhat, hogy ha a tárgyalási szakban a felek részéről további kérdések merülnének fel, úgy ebben az esetben nem a kiküldött vagy megkeresett bíró járna el, hanem ugyanaz a nyomozási bíró hallgatná meg a különösen védett tanúvá nyilvánított gyermekkorút, aki korábban ezt már megtette.

Természetesen a különösen védetté nyilvánított gyermekkorú tanú esetében is fennáll annak a lehetősége, hogy amennyiben személyazonossága felfedésre kerül a vádlott vagy a védő részéről, és ilyen irányú indítványt terjesztenek elő, a különösen védetté nyilvánítást meg kell szüntetni.

⁵Be. 97. § a)-d) pontjai

⁶Be. 86. § (1) bekezdés

IV. A gyermekkorú tanú személyi védelme

A személyi védelem elrendelésének sem jogi előnye, sem hátránya nincs, ugyanis adott esetben a gyermekkorú pusztán a sértetti pozíciója alapján is személyi védelemben részesíthető, akkor is, ha tanúként nem kerül kihallgatásra. Az egyetlen feltétele a személyi védelem elrendelésének, hogy a gyermekkorú élete, testi épsége veszélyben legyen, vagy adott esetben e védelem biztosítsa számára, hogy a vallomást megfélemlítés nélkül, befolyásolásmentesen tegye meg.

Azt, hogy a védelem elrendelése a körülményekre tekintettel különösen indokolt, a büntetőeljárás során a nyomozás megindításától kezdve a nyomozó hatóságnak, az ügyésznek, vagy az eljáró bíróságnak kell vizsgálnia folyamatosan.

A gyermekkorú tanú, illetve sértett esetében a személyi védelem elrendelését a gyermek törvényes képviselője, gondozója, hozzátartozója is kezdeményezheti a felsorolt hatóságoknál. A személyi védelem végrehajtásának különböző formái vannak, nevezetesen: *A személyi védelem különösen rendszeres járőrszolgálattal, technikai eszközzel, folyamatos hírösszeköttetés megteremtésével, védőruházat biztosításával, őrszemélyzettel, illetve ha a személyi védelem más módja eredményre nem vezet - őrszemélyzettel biztosított, a személyi védelem elrendelésére vagy ellátására jogosult rendvédelmi szerv kezelésében lévő helyen látható el.*⁷

V. Gyermekkorú tanú és a tanúvédelmi program.

A tanúvédelmi program a tanúvédelmi intézményrendszer csúcsán helyezkedik el.

A 2002. évi I. törvény 61.§-a 2003. július 1. napjával egy új 98/A. §-sal egészítette ki a büntetőeljárás törvény VII. Fejezetének III. Címét, amely a tanúvédelemről rendelkezik. Ennek előzménye a büntető eljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény (továbbiakban Tvdt.) amely 2002. április 5-én lépett hatályba.

E törvény megalkotását az európai jogharmonizációs kötelezettségünk indokolta, amelyben jelentős

⁷34/1999. (II. 26.) Korm. rendelet 12. § (2) bekezdés

szerepet játszott az Európai Tanács részéről a szervezett bűnözéssel szemben fellépés, valamint az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelméről szóló állásfoglalásai.

A jogalkotás során nem lehetett figyelmen kívül hagyni, hogy Európa számos országában már régóta jól működő tanúvédelmi programok voltak. A Tvdt. megalkotása során természetesen a jogalkotók messzemenően figyelembe vették ezen országok törvényeit, gyakorlatait és az évek során felhalmozott tapasztalatait.

A büntetőeljárás törvény gyakorlatilag megegyezik a tanúvédelmi programról szóló törvény rendelkezéseivel. Ennek megfelelően a Be. 98/A. § bár alapvetően keretjogszabály, rendelkezik arról, hogy a védelmi programba bevont személyeket hogyan kell idézni, illetőleg értesíteni, az ilyen személyek részére az iratokat hogyan kell kézbesíteni, illetve az iratokról másolatot hogyan lehet kiadni.

A kérdés ez esetben is az, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött személy saját jogán bevonható-e a tanúvédelmi programba. A kérdés megválaszolásánál abból kell kiindulni, hogy bizonyos kiemelkedően súlyos bűncselekmények esetében a gyermekkorú is védelemre szorulhat. A büntetőeljárás törvény a tanúvédelmi program tekintetében életkori korlátozást nem tartalmaz.

A gyermekkorú egyaránt lehet sértett, de lehet tanú is, következésképpen mindkét jogcímen megilletheti a tanúvédelem legmagasabb fokozata, különösen akkor, ha más tanúvédelemben már nem részesíthető.

A tanúvédelmi program gyakorlatilag az érintett személlyel a polgári jogi megállapodás megkötésén alapul. Ebből következően a problémát az jelenti, hogy a gyermekkorú alanya lehet-e polgári jogi megállapodásnak vállalhat-e a törvényben meghatározott kötelezettségeket, illetve tehet-e érvényes jognyilatkozatot.

A kérdés eldöntésénél figyelembe kell venni, hogy a Tvdt. kiemelt figyelmet fordít a tizennyolcadik életévüket be nem töltött gyermekekre, amely egyértelműen kiderül a törvény 1. számú mellékletéből, miszerint az érintett nyilatkozatát tartalmazza a Védelmi Programba való felvétel

elrendeléséhez.

A törvény meghatározza, hogy ki minősülhet fenyegetett helyzetben lévő személynek: - az a személy, akinek - a büntetőeljárársban való részvétele, illetve a büntetőeljárás során jogai érvényesítésének, kötelezettségei teljesítésének akadályozása, illetve megghiúsítása végett elkövetett vagy kilátásba helyezett személy elleni erőszakos avagy közveszélyt okozó bűncselekmény miatt - a Védelmi Programba való felvétele indokoltnak látszik, valamint - a törvényben meghatározott esetekben - a büntetőeljárás résztvevőjéhez fűződő kapcsolatára tekintettel az a személy is, akivel szemben ilyen bűncselekményt követtek el, illetve valószínűsíthető, hogy ilyen bűncselekményt fognak elkövetni és védelme indokoltnak látszik;⁸

Abban az esetben tehát ha a gyermekkorú tanú vagy a gyermekkorú sértett megfelel-e követelményeknek, úgy minden további nélkül bevonható a védelmi programba. Ebben az esetben nem a gyermekkorúval hanem annak törvényes képviselőjével kötnek megállapodást.

Ha az 5. § (1)-(2) bekezdésében meghatározott jogosult a megállapodás megkötését kiskorú, korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személy Programba való felvétele érdekében kezdeményezi, a Szolgálat a törvényes képviselővel, a gondnokkal, illetve a gyámmal köt megállapodást.

Ha a védelemre a törvényes képviselő, a gondnok, illetve a gyám cselekménye szolgáltatott okot, vagy egyébként a fenyegetett helyzetben lévő és a törvényes képviselője, a gondnoka, illetve a gyámja között érdekellentét áll fenn, a megállapodást - ha erre lehetőség van - más törvényes képviselővel, gondnokkal vagy gyámmal kell megkötni. Más törvényes képviselő, gondnok, gyám hiányában eseti gondnok kirendelése iránt kell intézkedni.⁹

A törvényhez fűzött indoklás megállapítja, hogy „Tekintve, hogy a kiskorú életébe történő ilyen beavatkozás jelentős életmód-változtatást igényelne, s ekként súlyos identitászavarokkal is járhatna, aligha lenne megkerülhető a törvényes képviselő (vagy a gondnok, a gyám) engedélyének kikérése. Éppen ezért a pszichológusoknak - a kiskorúval folytatott diskurzuson túl - e személlyel is

⁸2001. évi LXXXV. törvény 1.§ 8) pont.

⁹2001. évi LXXXV. törvény 8.§ (1) ls (2) bekezdés.

el kell beszélgetniük; sőt, a javasolt terápia alkalmazásához - lévén, hogy az érintett kiskorúságára tekintettel magát a megállapodást is a törvényes képviselővel (vagy a gondnokkal, a gyámmal) kell megkötnie a Szolgáltatnak - e személyek engedélyét, hozzájárulását is ki kell kérnie a hatóságnak. „

VI. Összefoglaló

Összességében tehát megállapítható, hogy a gyermekkorú személy bevonható a Védelmi Programba akár saját jogán, ha ő a tanú vagy a sértett, vagy úgy mint hozzátartozó, vagyis a védelem alatt álló személy gyermeke, ide értve a nevelt vagy örökbefogadott gyermeket is. Abban az esetben, ha a gyermekkorút saját jogán kell a Védelmi Programba bevonni úgy a szülő, örökbefogadó, nevelőszülő, mint hozzátartozó kerül be a tanúvédelembe.

Felhasznált jogszabályok jegyzéke:

- 1978. évi XIX. törvény (továbbiakban Be.) 86. § (1) bekezdés
- Be. 95. §
- Be. 96. § (2) bekezdés a.) pontja
- Be. 97. § a-d) pontja
- 2001. évi LXXXV. törvény 1. § és 8. §
- 34/1999 (II.26.) Korm. rendelet 12. § (2) bekezdés
- 104/2010 (VI.10.) AB határozat